

O epidemii psala ve svém románu Hana. Ted' Mornštajnové zbrzdila život

idnes.cz/kultura, 3. 4. 2020

Současná nejúspěšnější česká spisovatelka právě říká neobvyklou větu: Mám čas, jsem doma. Dosud měla diář plný besed, veletrhů a společenských akcí, teď i jí epidemie zbrzdila život. Zajímavá shoda náhod, vždyť o epidemii psala ve svém nejslavnějším románu Hana.

Srovnáváte? Hledáte souvislosti? Přemýšlíte, nakolik je to, co prožíváme, podobné epidemii, o které jste psala v románu Hana?

Na podobnost s tyfovou epidemií, která vypukla ve Valašském Meziříčí v únoru 1954, jsem si nejdřív vůbec nevzpomněla. Připomněli mi ji až ostatní, když říkali: To je jako ta epidemie, o které jsi psala v Haně, že? Ale tehdy ta epidemie postihla jeden region. Teď máme co do činění s celosvětovou pandemií. A já jenom doufám, že medicína je dál, než byla před sedmdesáti lety.

Jsou, nebo nejsou ty události v něčem podobné?

Dneska od samého počátku víme, o jaké onemocnění jde a jak se máme chovat, abychom se pokud možno vyhnuli nakažení. V roce 1954 se nevědělo nic. První případy, které se ve Valašském Meziříčí začaly objevovat už ve druhé polovině února, se považovaly za běžné virózy nebo chřipky. Když se stav mnohých postižených nelepšil, ale naopak horšil a nemocných přibývalo, začínalo být jasné, že je to něco daleko závažnějšího. O tyfové epidemii se ale začalo mluvit až v březnu.

Fotogalerie

Zobrazit fotogalerii

O té události jste vypátrala hodně téměř zapomenutých informací. Proto mě zajímá, jak právě vy teď vnímáte, co se děje. Jestli jste překvapená, nebo si říkáte, že se události prostě opakují.

Přiznám se, že mě pandemie překvapila. O nebezpečí se mluvilo u SARS, ptačí chřipky, eboly, ale Evropě se epidemie zatím vždycky vyhnuly, takže si myslím, že všichni, nejen já, jsme při prvních zmínkách o koronaviru brali riziko na lehkou váhu. To se však velice rychle, téměř ze dne na den, změnilo a museli jsme si zvyknout na jistá omezení.

Jak se konkrétně dotkla vás?

Poslední roky jsem hodně jezdila po besedách a jiných akcích, a proto jsem se zařekla, že letošek věnuju psaní. A i když jsem většinu akcí odmítala, zase jsem měla kalendář na jarní měsíce plný. Některé akce, veletrhy a zahraniční cesty jsem prostě odmítnout nemohla. Pak přišla pandemie a najednou jsem před sebou měla nečekané volno.

Jak ho snášíte?

Bylo by hloupé říct, že si dny v nouzovém režimu vychutnávám. Takhle by to být nemělo. Nemám ráda, když za mě rozhoduje někdo jiný a když se dějí věci, které nemůžu ovlivnit. Ale vím, že nastolená pravidla mají smysl a nám nezbyvá, než je ve vlastním zájmu dodržovat. Nediskutovat o tom, co se mělo udělat nebo co se udělalo špatně, ale táhnout za jeden provaz a chránit sebe i ostatní.

Knihou roku jsou Tiché roky od Aleny Mornštajnové. Uspěl i Murakami

Jak se lidé chovali v roce 1954? Taky podceňovali epidemii, když teprve začínala, a nevěřili, že může být nebezpečná?

Ve městě byla vyhlášena karanténa a probíhaly dezinfekce. Rodiny nemocných směly vycházet z domu jen v nezbytných případech, což samozřejmě ne všichni dodržovali. Správně obyvatelé Meziříčí neměli odjíždět z města, ale kdo mohl, vzal děti a odvezl je k příbuzným na venkov. Tak se nemoc rozšířila i za hranice města. Školy ani podniky uzavřené nebyly, až na zvýšená hygienická opatření šel život v nezasažených rodinách dál ve svých kolejích. O tom, že je tyfus nebezpečný, ale nepochyboval nikdo.

Jak reagovali politici a úřady? Přece jen mluvíme o padesátých letech, kdy se informace spíš tajily než zveřejňovaly.

Zodpovědná místa se samozřejmě snažila postiženým pomoci, jak se dalo. Ovšem do tisku ani do rozhlasu se nedostalo nic. Republika se to nedozvěděla. Tyfová epidemie nepatřila mezi události, jimiž by se tehdejší vládcí chlubili. Proto bylo při rešeršování a psaní knihy Hana dost těžké cokoli o průběhu tyfové epidemie zjistit. Navíc se zdroje v informacích často rozcházel. Něco se dalo vyčíst z kroniky města, něco ze zpráv hygienické stanice.

V PĚTI ČÍSLECH

Alena Mornštajnová

1963 - Narodila se 24. června ve Valašském Meziříčí. Vystudovala angličtinu a češtinu na Ostravské univerzitě.

20 - Dvacet let se živila překládáním knih z angličtiny.

10 - Deset let psala první knihu Slepá mapa, poté jí během čtyř let vyšly další čtyři.

2020 - V únoru převzala cenu Český bestseller za román Tiché roky.

2 - Má dvě dcery a dvě vnučky, s manželem žije ve Valašském Meziříčí.

Kdy vlastně vyšlo najevo, jak epidemie vznikla? Měli lidé možnost se všechno dozvědět? Vždyť tehdy ani nebylo běžné mít doma telefon, ne?

Ve Valašském Meziříčí nebyl ještě v roce 1954 vodovod a dokonce i lidé v centru města používali vodu z vlastních studní. Podle mých nepotvrzených informací na možný zdroj nákazy upozornil místní lékař, který vyzoroval, že hodně nemocných je v určitém spojení s cukrárnou na náměstí. Později se skutečně potvrdilo, že nákaza vznikla ve studni, z níž cukrárna brala vodu. Tak byla provozovna uzavřena. Velké štěstí, že se to stalo ještě před 19. březnem.

Proč?

To je svátek Josefa, což bývalo hodně časté jméno. I tak bylo nemocných hodně. Ve Valašském Meziříčí nebyla nemocnice a pacienti rozváželi na infekční oddělení po celé Moravě. Návštěvy v nemocnicích byly samozřejmě zakázané a jediný způsob, jak se dozvědět o stavu infikovaných, byl městský rozhlas. Ten v určitou hodinu na náměstí hlásil, jestli se stav zlepšuje, zhoršuje, a dokonce oznamoval i to, že někdo zemřel.

To muselo být hrozné...

Právě představa, jak se musel cítit člověk, který se takhle dozvěděl o smrti někoho blízkého, pro mě byla prvním impulzem k napsání Hany.

A taky jste ji psala proto, že epidemie zasáhla do života vaší babičky, že?

V březnu 1954 onemocněla i moje babička, tehdy mladá maminka tří dětí. Koupila několik zákusků ke kávě a nakazila se. Měla velice těžký průběh nemoci, musela být převezena do nemocnice, a protože byla epidemie zrovna na vrcholu, nemocnice byly přeplněné. Nechali ji

tedy ležet na provizorním lehátku na chodbě. Tyfus doprovázejí vysoké horečky a pacienti blouzní. Babička v horečkách slezla z lůžka a bloumala po chodbách, protože měla pocit, že ji někdo pronásleduje. Podařilo se jí najít nezabezpečené okno a vypadla z něj. To je motiv, který jsem použila i v knize.

Jak se píše kniha. Rituály i výstřednosti slavných spisovatelů

Babička přežila?

Měla štěstí v neštěstí, protože dopadla na stříšku nad vchodovými dveřmi, která ztlumila její pád. I tak byla velice polámaná a následky si nesla celý život. Zlámané nohy ji trápily obzvláště v pozdějším věku a špatně se jí chodilo. Proto jsem věděla, že ve Valašském Meziříčí byla tyfová epidemie, a vyptávala se na podrobnosti. Dost mě překvapilo, že město na tak hroznou věc docela zapomnělo. Knihou jsem chtěla epidemii připomenout.

Mluvila jste s nějakými pamětníky?

Při psaní každé knihy je svědectví přímých účastníků nejpodstatnější. Ani ne tak kvůli faktům. Je zvláštní, že každý vám vyličí jednu a tutéž událost jinak a po svém. Podstatné je, že svědectví pamětníků vám přiblíží atmosféru a jejich pocity. To ze žádné faktografické literatury nevyčtete. Proto jsem se snažila najít lidi, kteří ve Valašském Meziříčí žili a mohli by mi o tyfové epidemii něco říct. Zvláštní bylo, že nejdřív si nikdo nic nepamatoval. Ale když Hana vyšla a lidé si ji přečetli, začali si vybavovat spoustu věcí, které by se mi při psaní hodily. Prostě jsem jim tu událost knihou připomněla.

ZBLÍZKA

Tentokrát z dálky

Tady vždy popisujeme, jaká byla zpovídaná osobnost. Přiznávám, že tuto rubriku nemám moc ráda, nepíše se snadno. Jenže o setkání s Alenou Mornštajnovou bych psala ráda. Co jsem četla její první knížku, chtěla jsem ji poznat osobně. Takže škoda, že právě rozhovor s ní probíhal na dálku.

Alena Mornštajnová

Po mailu, po telefonu. Můj první rozhovor v době koronavirové . Ona doma ve Valašském Meziříčí, já nedaleko v Beskydech. Ale i tohle setkání přes telefon mě ubezpečilo v tom, co jsem si myslela. Sympatická dáma, s níž se povídá stejně dobře, jako se čtou její knížky.

Když jsem hledala, kolik bylo nemocných a obětí, našla jsem různé odlišné a nepřesné údaje. Vy to víte?

Onemocnělo několik stovek lidí a několik desítek zemřelo. Přesné údaje se mi tak nepodařilo zjistit, protože každý zdroj uvádí jiná čísla.

Zapomene se rychle i na nynější epidemii, nebo se po ní výrazně změní svět?

Bylo by hezké, kdybychom se poučili. V těžkých chvílích se dokážeme semknout a táhnout za jeden provaz. Současná situace mi tak trochu připomíná pospolitost, která panovala v listopadu 1989 nebo při velkých povodních. Ale obávám se, že tak jako souznění odeznělo tehdy, zmizí po konci epidemie i tentokrát. Myslím si, že svět se velice rychle vrátí do starých kolejí.

Může být to, co se děje, třeba něčemu ku prospěchu? Někdo v tom vidí jakousi stopku našemu životnímu stylu, který vedl ke zhýčkanosti, obrovské spotřebě...

Co tě nezabije, to tě posílí, tak se to přece říká. A taky se říká, že všechno zlé je k něčemu dobré. Ať už tento vir vznikl v přírodě, nebo v laboratoři, ukázal nám, že jsme velice zranitelní a že

jsme na této planetě jenom hosty. Pokud jsme v tomhle byli bezstarostní, teď už budeme vědět, že je potřeba připravit se na to, že příroda má svá vlastní pravidla.

A myslíte, že jsme bezstarostní a rozmazlení?

Náš život je jiný, než byly životy předchozích generací. Až dosud jsme se nemuseli tolik potýkat s dějinnými zvraty ani událostmi, které by nás bezprostředně ohrožovaly na životě. Ale ten tlak na výkon, honba za dokonalostí a úspěchem, požadavky, které na nás společnost klade, to vše vystavuje lidi jinému stresu. Spotřeba antidepresiv o příliš šťastné generaci nesvědčí.

Co si myslíte o těch, kteří jeli lyžovat do Itálie, i když už byla varování, že tam epidemie je? Většinou argumentovali: My jedeme o kus dál, my to máme zaplacené.

Teď už samozřejmě víme, že cestovat do Itálie byla chyba. Ale ještě v únoru si nikdo nedokázal představit, co z toho vzejde. Pokud by to tehdy někdo zodpovědný tušil, jistě by nevydal jen doporučení, ale rovnou zákaz vycestovat. Zákaz nakonec stejně přišel, ale bohužel pozdě. Znovu ale opakuju, po bitvě je každý generál. Mě spíš překvapují lidé, kteří se snažili vrátit z Itálie tak, aby se karanténě vyhnuli, a všichni ti, kteří při vyhlášení jakéhokoli opatření hned hledají cestu, jak je obejít. Nechápu, že opatření nejsou namířena proti nám, ale na naši ochranu. Na rozebírání jejich účinnosti či neúčinnosti bude ještě času dost.

Mění taková přelomová událost, jakou prožíváme, vztahy mezi lidmi? Pozorujete něco takového ve svém okolí?

Ve vyhrocených situacích se dobří lidé stávají lepšími a špatní ještě horšími. Na jedné straně se mnozí snaží pomáhat, šijí roušky a rozdávají je. Nám nabídla roušky sousedka, mojí mamince darovala roušku moje kamarádka z dětství, jistě každý z nás má podobnou zkušenost. Další se rozhlízejí po těch, kteří se bez pomoci neobejdou, a pomáhají jim třeba s nákupy. Na druhou stranu se najdou lidé, kteří skupují nedostatkové zboží a prodávají ho za přemrštěné ceny, jiní si vylévají svoji frustraci na internetu. Naštěstí se mi zdá, že dobrých lidí je pořád ještě mnohem víc.

Máte strach?

Nemám strach, spíš zdravý respekt. Snažím se dál žít normální život. V každém případě je zvláštní pocit ocitnout se v situaci, kterou nemůžete tak docela ovlivnit. Rozhodla jsem se, že čas, který se mi nečekaně naskytl, využiju co nejlíp.

Audiokniha Alena Mornštajnová Slepá mapa

To je jak?

Budu dodržovat pravidla, abych neohrozila sebe ani nikoho jiného, ale nebudu viru věnovat větší pozornost, než si zaslouží. Netrávím čas nepřetržitým sledováním zpráv o vývoji pandemie, nečtu záplavu příspěvků na Facebooku a nic neřešících komentářů a dohadů, kdo za co může a jaká opatření mají či nemají smysl, jen se večer podívám na zprávy. Trápí mě ale situace těch, kteří se kvůli pandemii ocitli v ekonomicky těžké situaci. A je mi jasné, že nejhůř to odnesou lidé ze všech odvětví kultury. Držím palce všem nemocným a myslím na ně. To je něco, co z hlavy dostat nedokážu.

V čem se nejvíc váš život změnil?

Momentálně trávím dny tak, jak je trávím, když nejsem na cestách. Na světě je spousta věcí, kterým můžu věnovat nečekaně nabytý čas. A tak píšu, dávám do pořádku dva roky zanedbávanou zahradu, čtu tlusté knihy, které jsem na cesty brát nemohla, poslouchám audioknihy a vyrážím s mým mužem na procházky za město. Uvědomuju si, že ne každý si může

dovolit zůstat zavřený doma, ne každý bydlí na kraji města, do jisté míry chráněný před nákazou, a proto si kvůli nám všem přeju, abychom se brzy mohli vrátit do světa, který jsme znali. Vlastně ne do stejného, do lepšího světa, protože epidemie probouzí v lidech jejich lepší já. Vir ať brzy zmizí, ale chuť a snaha pomáhat si by mohla zůstat napořád.

Jste typ, který umí být sám se sebou, nebo máte ráda společnost, přesně naplánované aktivity?

Mám ráda samotu, klid u počítače, kdy jsem sama se svými myšlenkami. Ale samota je příjemná, když je dobrovolná. Práce spisovatele a překladatele je dost osamělá, a proto cesty za čtenáři vítám. Teď jsem ale ještě nedospěla do bodu, kdy bych se nemohla dočkat chvíle, až zase někam vyrazím.

Nakladatelé v nouzovém režimu. Pozastavují se vydávání knih

Máte některou ze svých knih nejraději? Většina čtenářů nejvíc velebí Hanu, ale co vy, máte k některé zvlášť pěkný vztah?

Tuhle otázku dostávám často, ale takhle se to říct nedá. Na každé knize pracuju několik let, každá pro mě představuje kus života. Každá mi přinesla něco jiného a mám na ni jiné vzpomínky. Na Slepé mapě jsem se naučila psát, Hotýlek je kniha, která mi šla snad nejsnáze, Hana mi přivedla hodně čtenářů, Tiché roky jsou románem, který jsem vždycky chtěla napsat. A psaní knihy pro děti Strašidýlko Stráša bylo čirá radost.

Píšete další?

Ano, už hodně dlouho.

Jak to vlastně vypadá u autorů bestsellerů? Říkají vám v nakladatelství: Napiš novou knihu co nejrychleji? Nebo naopak: Máš spoustu času, pomalu, hlavně ať je to dobré?

Vlastně ani jedno z toho. Nakladatelství na mě žádný tlak nevyvíjí, nenutí mě do témat ani termínů a já jsem za to vděčná.

A je teď pro vás vůbec dobrý čas na psaní? Nebo naopak ke psaní potřebujete mít okolní svět v klidu a pořádku?

Svět není nikdy úplně v klidu, pořád se něco děje. Kdybych čekala na ideální chvíli na psaní, asi bych nic nenapsala. Naučila jsem se sednout si k počítači a odříznout se od okolního světa. I když jsou samozřejmě chvíle, kdy to opravdu nejde.

iDNES Premium

Tento článek máte dostupný exkluzivně díky svému členství v iDNES Premium.

Sdílet odemčený článek přátelům

Alena Mornštajnová

Autor: Michaela Džurná

Hana

Autor: Audiotéka

Spisovatelka Alena Mornštajnová. Ostrava se podle ní za posledních 30 let hodně změnila.

Autor: Archiv Mafra

Tiché roky

Autor: Audioteka.cz

Knihy Hana je třetím titulem valašskomeziříčské spisovatelky Aleny Mornštajnové.

Autor: Zdeněk Němec, MAFRA

Audiokniha Alena Mornštajnová Slepá mapa od společnosti OneHotBook

Autor: Archiv značky

Alena Mornštajnová s dcerou Radkou při rozhovoru pro magazín.

Autor: Michal Sváček, MAFRA

ČEŠI ROKU 2019 PODLE MF DNES. Kromě spisovatelky Aleny Mornštajnové mezi ně patřili i kameraman Vladimír Smutný, architekt Stanislav Fiala nebo kreslíř Jaroslav Němeček.

Autor: Herbert Slavík

Spisovatelka Alena Mornštajnová

Autor: Michaela Džurná

Autor: Scarlett Wilková

Zdroj: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/slavna-spisovatelka-alena-mornstajnova.A200331_132914_lidicky_nvo?zdroj=patro